

27. ชื่อเรื่อง เจ๊ะแว เต๊ะลูกา ช่างทำกริชคนสุดท้ายของเมืองปัตตานี

ผู้แต่ง วาที ทรัพย์สิน

สถานที่พิมพ์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ปี พ.ศ. 2553

ชนิดเอกสาร บทความ

กริชเป็นอาวุธโบราณที่นิยมใช้และหลงเหลือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมมีอยู่ทั่วไปในบริเวณคาบสมุทรมลายูคุณค่าของกริชนอกจากจะใช้เป็นอาวุธประจำกายแล้ว ยังมีความหมายเกี่ยวกับความเชื่อเป็นเครื่องรางของศักดิ์สิทธิ์เป็นศาสตราภรณ์ที่บ่งบอกถึงฐานะทางสังคม เศรษฐกิจ ยศถาบรรดาศักดิ์ของผู้เป็นเจ้าของและตระกูลนิยมใช้กันแพร่หลายทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมในภาคใต้ของไทยไปจนถึงมาเลเซีย และอินโดนีเซีย เจ๊ะแว เต๊ะลูกา ช่างทำกริช ฉบับนี้ผู้เขียนขอแนะนำเรื่องราวของช่างทำกริชชาวปัตตานีที่กำลังจะเป็นช่างทำกริชคนสุดท้ายของปัตตานี เพราะขาดผู้สืบสานและขาดการเหลียวดูจากหน่วยงานของรัฐ บุคคลที่ผู้เขียนกล่าวถึง คือนายเจ๊ะแว เต๊ะลูกา ปัจจุบันอายุ 75 ปี จากการสัมภาษณ์เรื่องราวของคนทำกริชพบว่าปัจจุบันใน 3 จังหวัดชายแดนใต้มีกลุ่มทำกริชอยู่สองที่ คือ ที่อำเภอรามัน จังหวัดยะลา และที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี กลุ่มแรกที่อำเภอรามันนั้น มีนายตีพะลี อะตะบู เป็นหัวหน้ากลุ่ม และได้อนุรักษ์สืบสานการทำกริชแบบโบราณรวมตัวกันเป็นสหกรณ์ทำกริชจังหวัดยะลา ส่วนที่จังหวัดปัตตานีมีนายเจ๊ะแว เต๊ะลูกาทำอยู่เพียงคนเดียว ณ ที่นี้ ผู้เขียนขอแนะนำเรื่องราวความรู้เกี่ยวกับกริชและผลงานของช่างทำกริชเมืองปัตตานีมาเล่าสู่กันฟัง เพื่อเป็นอุทาหรณ์สำหรับคนทำงานทางด้านวัฒนธรรมเป็นอาวุธโบราณที่นิยมใช้และหลงเหลือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมมีอยู่ทั่วไปในบริเวณคาบสมุทรมลายู คุณค่าของกริชนอกจากจะใช้เป็นอาวุธประจำกายแล้ว ยังมีความหมายเกี่ยวกับความเป็นเครื่องรางของศักดิ์สิทธิ์ เป็นศาสตราภรณ์ที่บ่งบอกถึงฐานะทางสังคม เศรษฐกิจ ยศถาบรรดาศักดิ์ของผู้เป็นเจ้าของและตระกูล นิยมใช้กันแพร่หลายทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมในภาคใต้ของไทยไปจนถึงมาเลเซียและอินโดนีเซีย จุดกำเนิดหรือแรกเริ่มของการทำกริชในปัตตานี หากจะหาผู้ริเริ่มทำเป็นคนแรกเป็นสิ่งที่ยากแก่การสรุปว่าเริ่มต้นเมื่อไร แต่หากศึกษาจากเรื่องเล่าหรือจากตำนานท้องถิ่นก็พอจะสรุปได้ว่ากริชเริ่มทำขึ้นครั้งแรกที่อินโดนีเซีย และเผยแพร่เข้ามาในสังคมไทยเมื่อประมาณ 300 ปีที่แล้วนายเจ๊ะแว เต๊ะลูกา เล่าว่า กริชเป็นที่นิยมทำกันที่หมู่เกาะชวา ประเทศอินโดนีเซีย โดยมีเจ้าเมืองๆ หนึ่งได้คิดให้มีการประกวดการทำกริชขึ้น และเจ้าเมืองบังคับให้ช่างกริชทุกคนส่งกริชเข้าประกวดเมื่อถึงกำหนดวันแข่งขัน กรรมการผู้ตัดสินกริชสำรวจรายชื่อช่างตีกริชทั้งหมด ปรากฏว่ามีช่างผู้หนึ่งไม่ได้ส่งกริชประกวดเจ้าเมืองจึงให้ทหารนำตัวช่างผู้นี้มาเมื่อช่างผู้นี้มาถึงวังก็มอบกริชของตนให้กรรมการพิจารณา ลักษณะด้ามทำด้วยเหล็กรูปไม้ไผ่ ผักทำด้วยกากหมาก ทำให้เจ้าเมืองโกรธเพราะกริชไม่สวยเหมือนช่างกริชคนอื่นๆ ที่ประดับกริชด้วยทอง เพชร พลอย อย่างสวยงาม เจ้าเมืองจึงเอากริชนั้นโยนทิ้งในสระน้ำและเนรเทศช่างผู้ทำออกจากเมือง โดยฝากเรือขนส่งสินค้าให้นำตัวออกจากเกาะชวาในวันนั้นเอง ก่อนออกจากเมืองนั้นช่างผู้นี้ได้กล่าวกับเจ้าเมืองเจ้าเมืองว่า “กริชที่ตีนั้นไม่ได้อยู่ที่เครื่องประดับตกแต่ง แต่อยู่ที่ความขลังหรือ

ศักดิ์สิทธิ์ของกริขต่างหาก” วันรุ่งขึ้นเจ้าเมืองตื่นขึ้นออกไปเดินเล่นที่ริมสระน้ำและได้พบปลาขนาดใหญ่ตายหงายท้องลอยในสระ จึงให้เหล่าเสนา่นำปลานั้นขึ้นมาเพื่อพิสูจน์หาสาเหตุว่าปลาตายด้วยเหตุอันใด เมื่อน้ำเมื่อน้ำปลาขึ้นมาปรากฏว่าเป็นกริขที่เจ้าเมืองขว้างทิ้งเมื่อวานปักอยู่ที่ตัวปลา เจ้าเมืองนึกถึงช่างทำกริขจึงรู้สึกเสียใจเป็นอย่างมากที่ได้เนรเทศช่างตีกริขคนสำคัญไป ส่วนช่างตีกริขที่ถูกเนรเทศได้เดินทางมาถึงที่ท่าเรือเมืองปัตตานี และเดินทางต่อไปจนถึงเมืองรามันโดยพักอยู่ที่นั่น จนเจ้าเมืองรามันทราบเรื่องราวความสามารถของช่างตีกริขผู้นี้จึงได้สั่งให้ช่างตีกริขทำให้อูหนึ่งเล่ม เมื่อทำเสร็จเจ้าเมืองจึงเกิดความประทับใจเป็นอย่างยิ่งจึงยกย่องช่างผู้นี้ให้เป็นช่างกริขหลวงประจำเมืองรามันและตั้งชื่อให้กับช่างผู้นี้ว่า “โต๊ะบันไดซาระห์หรือ โต๊ะปาแนซามะห์” ซึ่งแปลความได้ว่า ปาแนซามะห์ นายช่างผู้ยิ่งใหญ่ ปาแนซามะห์ได้ถ่ายทอดรูปแบบและเทคนิคต่างๆ ในการตีกริขแก่ลูกศิษย์มากมาย ซึ่งต่อมากริขแบบปาแนซามะห์จึงได้รับความนิยมไปทั่วภาคใต้ตอนล่างตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (สัมภาษณ์เจ๊ะแหว เต๊ะลูกา ณ บ้านเลขที่ 75 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี) สำหรับข้อมูลทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการทำกริขมีนักวิชาการได้ศึกษาเขียนเป็นตำรามากมายหลายเล่ม จะไม่ขอนำมากล่าวในที่นี้ แต่ผู้เขียนขอแนะนำปัญหาที่สะท้อนให้เห็นว่าเพราะเหตุใดการทำกริขปัตตานีจึงขาดการสืบทอดและการสืบสาน ทั้งที่ในอดีตในปัตตานีมีช่างทำกริขที่มีชื่อเสียงหลายคนเช่น ช่างมะนุ อำเภอยะรัง ช่างเจ๊ะเห้ง และเซ็ง อำเภอสายบุรี บุคคลเหล่านี้ล้วนแต่เป็นช่างตีกริขที่ได้รับการยอมรับว่ามีฝีมือ แต่ไม่มีผู้สืบทอดต่อหรือหากมีก็เป็นเพียงช่างมือใหม่ที่ไม่มีชื่อเสียง เพราะไม่ได้รับการยอมรับเท่าที่ควร เจ๊ะแหว เต๊ะลูกา เป็นช่างกริขที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่รู้จักของคนในจังหวัดปัตตานีและกลุ่มช่างตีกริข ช่างตีเหล็ก รวมถึงนักวิชาการ ที่สนใจเกี่ยวกับการทำกริขในยุคปัจจุบัน เจ๊ะแหวเล่าว่า ตนมีความรักและสนใจเกี่ยวกับการตีกริข จึงศึกษาด้วยตนเองโดยสังเกตจากกริขโบราณแล้วมาทดลองทำ ในระยะแรกๆ ยังไม่คิดจะขายแต่เมื่อมีผู้มาเห็นก็มักจะขอซื้อไปเก็บไว้เป็นเช่นนี้อยู่นับ 20 ปี จนเมื่อทำขายการทำกริขจึงเป็นอาชีพเสริม เจ๊ะแหวบอกว่าการทำกริขทำได้ไม่ยากแต่ที่สำคัญผู้ทำต้องมีความอดทนและใจเย็นๆ เพราะมีหลายขั้นตอน ตั้งแต่การตีเหล็กให้เป็นตากริข การทำฝักกริข การทำปลอกสวมกันกริขและการแกะสลักหัวกริข ทุกขั้นตอนต้องใช้เวลาพอสมควรแหวบอกว่า อยากถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชนแต่ก็ขาดผู้สนใจ เคยขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐแต่ไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ทำให้ทุกวันนี้ในจังหวัดปัตตานีขาดผู้สืบทอด สันเจ๊ะแหวมีปัญหาการตีกริขปัตตานีคงจะสูญสิ้นไปด้วยเจ๊ะแหวคิดว่าปัญหาการขาดช่างตีกริขที่เกิดขึ้นในสังคมปัตตานีมีสาเหตุมาจากปัจจุบันความนิยมการใช้กริขไม่ได้ใช้เป็นอาวุธเหมือนเช่นอดีต เพราะตั้งแต่ทางการประกาศห้ามพกพาอาวุธในที่สาธารณะมาเมื่อประมาณ 30-40 ปีที่ผ่านมา อาชีพการทำกริขก็ค่อยๆ หายไปจะมีการสั่งทำบ้างก็เพื่อใช้ในพิธีกรรมเท่านั้น ความสวยงามและคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวกริขปัจจุบันกระแสนิยมให้ความสำคัญและให้ความสนใจที่จะฟื้นฟูและอนุรักษ์ในวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับกริข และภูมิปัญญาการทำกริขอันเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยมุสลิมใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ หน่วยงานของรัฐต่างพยายามจัดทำโครงการฟื้นฟูภูมิปัญญาการทำกริขขึ้น แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรไม่เหมือนกับการฟื้นฟูงานหัตถกรรม

อื่นๆ เช่น การทอผ้า การสานเสื่อกระจูด การเขียนผ้าบาติก สาเหตุที่การทำกรีซในจังหวัดปัตตานีไม่ประสบความสำเร็จ เจ๊ะแหวสรุปจากประสบการณ์ของตนว่ามีสาเหตุสำคัญ 2 ประการคือ ประการแรก โครงการของรัฐขาดความต่อเนื่องและขาดทิศทางการส่งเสริมที่เป็นระบบการทำงานมักขึ้นอยู่กับงบประมาณที่ได้มา เมื่องบประมาณหมดโครงการก็หยุด สิ่งที่ทำไปแล้วไม่มีการติดตามผลว่ามีอุปสรรคหรือปัญหาอย่างไร ประการที่สอง เด็กรุ่นใหม่ที่มาร่วมโครงการขาดความอดทนทั้งที่เริ่มแรกมีความอยากที่จะเรียนแต่พอถึงขั้นปฏิบัติซึ่งต้องใช้แรงงาน และต้องปฏิบัติในขั้นตอนต่างๆ ตั้งแต่ขั้นพื้นฐานคือการตีเหล็กจนถึงขั้นที่ต้องใช้ทักษะฝีมือเป็นพิเศษ ผู้เรียนมักจะถอดใจเพราะต้องใช้ความอดทนต่อความร้อนจากเปลวไฟที่ใช้หลอมเหล็ก ทำให้ในขั้นตอนอื่นๆ ต้องยุติไปด้วย ปัจจุบัน ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการตีกรีซ การหลอมและการตีเนื้อเหล็กให้ประสานกันเป็นดากรีซหรือสิ่งที่เรียกกันว่าภูมิปัญญาการตีเหล็กมีการศึกษา ค้นคว้าและบันทึกไว้เป็นเอกสารวิชาการมากมาย แต่ถ้าหากไม่มีการนำความรู้นั้นมาสู่ภาคปฏิบัติหรือการทําอย่างเป็นรูปธรรม ความรู้ที่มีอยู่ในตำราก็ไร้ประโยชน์เพราะกรีซจะมีคุณค่าอยู่ที่ชิ้นงานที่สำเร็จไม่ใช่อยูในตำรา แม้ว่าจะขาดผู้สืบสาน แต่ด้วยจิตวิญญาณช่างและความรักในงานตีกรีซ เจ๊ะแหว ในวัย 75 ปี บอกกับผู้เขียนว่าตนจะตีกรีซไปจนกว่าไม่มีเรี่ยวแรง หากใครคิดจะเรียนรู้เกี่ยวกับการทำกรีซเจ๊ะแหวยินดีที่จะสอนให้โดยไม่คิดค่าตอบแทน ขอเพียงแรงใจ ความอดทน และความอุตสาหะเท่านั้น